

УДК 338.12

Ю. М. Сафонов,

докторант, Херсонський національний технічний університет

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ І ПЕРЕРОБКИ ЛЬОНУ ОЛІЙНОГО

У статті представлені розрахунки ефективності вирощування льону олійного, формуються пропозиції щодо шляхів підвищення рентабельності виробництва заводів з його первинної переробки.

The paper provides estimates of efficiency cultivation of flax oil, formulated proposals on how to improve profitability of its refineries primary processing.

Ключові слова: льон олійний, прибуток, рентабельність, вирощування, первинна переробка.

Key words: flax oil, earnings, profitability, production, primary processing.

ВСТУП

Стан і перспективи розвитку льонарства в Україні викликали у фахівців особливе занепокоєння практично протягом усіх років нашої державної незалежності. Адаже мова йде про галузь, яка до цього забезпечувала високі прибутки, допомагала вирішувати соціально-економічні проблеми сільської місцевості. Її позитивний вплив особливо відчувався на Поліссі. В даний же час льонарство, первинна переробка льону знаходяться, на думку більшості дослідників, у стані економічної стагнації.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Проблемам вітчизняних галузей з вирощування і переробки льону присвячені публікації і наукові розробки вчених Інституту луб'яних культур, Інституту олійних культур, Луцького і Херсонського національних технічних університетів, Київського національного університету технологій та дизайну [1; 2; 3; 4]. В них проведено досить глибокий аналіз стану справ у льонарстві, обґрунтовані можливі напрями його розвитку.

Серед характерних явищ у цих галузях відмічається, зокрема, позитивна динаміка у сфері вирощування льону-кудряшу (олійного). Зберігається стала тенденція до збільшення його посівних площ з 9,3 тис. га у 2002 році до 48,8 тис. га під урожай 2009 року. Це не дуже значні обсяги з огляду на обсяги його вирощування в Україні, наприклад, у 1980-х роках. Однак і вони заслуговують на особливу увагу й прискіпливий аналіз як із сторони науковців, так і зі сторони аграріїв-практиків. Пояснюється це високою потенційною еко-

номічною ефективністю цієї сільськогосподарської культури. На наш погляд, тенденції у розвитку посівів льону олійного можуть стати поштовхом й у відродженні льонарства в Україні взагалі. Обґрунтуванню економічної доцільності вирощування і переробки льону олійного і присвячена дана стаття.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У жовтні 2009 року Міністерством аграрної політики було направлено в Міністерство аграрної політики АР Крим, головні управління агропромислового розвитку обласних державних адміністрацій пропозиції щодо розширення посівних площ льону-кудряшу [5]. В листі Міністерства чітко сформульовані різноманітні агротехнічні фактори, що сприяють розширенню посівних площ. Вони свідчать, що введення в сівозміни такої культури, як льон олійний, може бути чудовою альтернативою соняшнику, який сьогодні став предметом серйозних зловживань виробників. Льон олійний демонструє не меншу прибутковість і перевершує соняшник за низкою інших показників.

У вказаному листі наводяться дані щодо надзвичайних лікарських властивостей лляної олії, що зумовило, перш за все, її широке використання у фармакології та медицині. Це, у свою чергу, зумовило й різке підвищення попиту на насіння льону на міжнародному і внутрішньому ринку. Також вказується на велику кормову цінність льону, на дефіцитність продукції його переробки у лакофарбному виробництві тощо.

Особливо наголошується, що завдяки біоло-

Таблиця 1. Ціни на льонопродукцію

Найменування продукції	Номер волокна	Ціна за 1 т	
		в грн.	в дол. США
Льон гіпаний	№ 10	9200	1840
	№ 11	9750	1950
Волокно лляне коротке	№3	1750	350
	№4	2250	450
насіння льону олійного			
- елітного		2500-3000	-
- товарного		3000-5000	-

гічним властивостям та екологічній адаптованості льон олійний можна вирощувати в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України. Наведені фактори зумовляють можливість розширення площ під льоном олійним до 300—400 тис. га.

Зазначимо, що рентабельність льону олійного в сівозміні лісостепової та поліської зон поступово, з підвищенням його врожайності, зростає і вже перевищує 40 відсотків. Зіставлення середньої врожайності за останні роки 10,3 ц/га з потенційною врожайністю (25 ц/га) вказує, на можливості підвищення рентабельності вирощування і гарні перспективи збільшення прибутковості льону у майбутньому. Хоча такі розрахунки повинні проводитися з урахуванням фактора поступового насичення ринку збуту, зниження ажіотажно-го попиту й відповідно ціни на насіння льону.

Не менш привабливі перспективи відкриваються й для переробників льону, особливо для льонозаводів.

У зв'язку з катастрофічним зниженням обсягів вирощування льону-довгунця, що зумовлено низкою зовнішніх і внутрішніх факторів, які не є предметом для розгляду у даній статті, льонозаводи України у даний час фактично знаходяться у стадії економічної стагнації. Із загальної кількості 54 льонозаводів, що діяли в Україні на кінець 1980-х років, у даний час залишилися технічно спроможними до роботи 3—4, тож відродження льонарства — це і можливості для відродження коноплезаводів.

Слід врахувати, що занепад льонопереробної

галузі мав зворотній вплив і на льоновирощування. Відсутність потужностей з переробки соломи і трести льону привело, у свою чергу, до зменшення площ його вирощування. До цього часу основним продуктом у галузі вирощування льону олійного є його насіння. Стебла ж у переважній більшості не мають

збуту і прямо в полі спалювалися після обмолоту. В той же час льоносолома є дуже цінною сировиною для текстильної і целюлозо-паперової промисловості. Її врожайність — 15—20 ц/га. На світових ринках ціни на продукції вирощування і переробки льону досить стабільні (табл. 1).

Ученими Херсонського національного технічного університету завершуються комплексні дослідження волокна, яке отримується з льону-кудряшу. Їх попередні висновки вказують на технічні характеристики, які, на відміну від волокна з льону-довгунця, відрізняються у кращий з погляду текстильників і целюлозопереробників бік і у зв'язку з цим відкривають гарні перспективи для ділового використання соломи льону.

Проведені нами на підставі прогнозів розширення площ посіву льону олійного розрахунки вказують і на значні економічні вигоди для агропромислових формувань і коноплезаводів (табл. 2).

Враховуючи, що середній вихід лубу зі стебел соломи льону олійного становить 23 відсотки, можна визначити, що обсяг виробництва коноплеволокна може становити 134,75 тис. т при ціні у 1750 грн./т. При ціні у 1750 грн./т сумарний дохід коноплезаводів становив більше 235,8 млн грн. Розрахункові дані щодо прибутковості вирощування і переробки льону наведені у табл. 3.

Вихід лубу (волокна) у процесі переробки льонотрести становить 11—35 відсотків. Тобто виробництво льяного короткого волокна може становити від 140,9 тис. т, що забезпечить більше 246,5 млн грн. доходів коноплезаводів.

Важливим продуктом переробки льоносоломи є костриця. Масова частка костриці складає 76 відсотків, її ціна — 100 грн. за тонну. Очікуваний дохід від її реалізації може становити біля 46,5 млн грн.

Сумарний щорічний дохід заводів з первинної переробки вирощеного льону може становити 293 млн грн. Загальна рентабельність виробництва з первинної переробки льону становитиме, за нашими розрахунками, не менше 7,4%.

Таблиця 2. Підсумки розрахунків економічного ефекту від вирощування льону олійного в Україні

№ п/п	Показники, одиниця виміру	Значення показників
1.	Прогноз обсягу посівів льону-кудряша, тис. га	300-400
2.	Середня врожайність, ц/га:	
	- насіння	22,5
	- соломи	17,5
3.	можливі збори	
	- насіння, тис. т	787,5
	- соломи, тис. т	612,5
4.	Виручка від реалізації, млн грн.	
	- насіння* товарного	283,5
	- льоносоломи	122,5

Примітка: * із усього врожаю насіння 10% іде в посівний фонд, 90% є товарним для виробничих потреб.

Необхідно зазначити, що невисоке місце України у рейтингу конкурентоспроможності продукції країн світу багато в чому забезпечується за рахунок позитивного впливу на собівартість експорту мізерного доларового еквівалента заробітної плати вітчизняного персоналу, пільговим, низьким тарифом на електроенергію для крупних експортерів тощо. У такому випадку стає більш зрозумілою дійсна ціна вітчизняного експорту й менш зрозумілою експортна політика, мета й наслідки такої "торгівлі" вітчизняного бізнесу.

У процесі глобалізації зростають обсяги і розмаїття транскордонних переміщень, товарів, послуг. Високими темпами розширюються міжнародні потоки капіталу. В нових умовах міжнародної економіки торгівля ресурсами для країн, що розвиваються, і так званих наздоганяючих країн часто перетворюється в "економічну пастку". Недоліки у визначенні світових цін на ресурси, зокрема за відсутності незалежного контролю за ними з боку світової спільноти, перетворюються в ще одне суттєве джерело багатства ТНК, розвинених країн і є причиною розширення прірви між цими країнами та країнами, що розвиваються.

Глобалізація фінансового сектора призвела до значного зростання інвестиційних потоків. Адаже надії на широке залучення іноземних інвестицій можуть стримуватися розумінням того, що нинішня фінансова система перетворилася, по суті, в глобальний спекулятивний грошовий конгломерат, що функціонує не в інтересах розвитку національних економік, зростання виробництва і рівня життя людей, а в інтересах зміцнення позицій найбільш розвинених країн світу.

У розвинутих країнах фактично сформувалася економіка нового типу, орієнтована на інноваційну модель розвитку, в якій визначальну роль відіграють інтелектуальний капітал і високі технології. ТНК і високорозвинуті країни повною мірою використовують інноваційну ренту ("квзі-ренту") для отримання надприбутків. Процес глобалізації веде до нерівномірного вилучення доходів у населення всього світу і все більшої концентрації ресурсів, багатства у надрах ТНК, країн їх базування. Сказане слід враховувати при визначенні стратегій подальшого розвитку переробного підприємства, адже альтернативи інноваційному шляху розвитку немає.

ВИСНОВКИ

Наведені розрахунки вказують на високу економічну ефективність вирощування льону

Таблиця 3. Оцінка прибутковості вирощування льону-кудряшу

Показники, одиниця виміру	Значення показника
Витрати:	
на вирощування:	
- 1 га льону *, грн.	5200
- 1 т льоносоломи **, грн.	200
на переробку:	
- 1 т трести ***, грн.	800
Дохід від реалізації 1 т:	
- трести (льоносоломи), грн.	200
- насіння, грн.	4000
Дохід від реалізації льоносоломи (1,75х0,6 тис. грн./т) і насіння (2,25 т) у розрахунку на 1 га, тис. грн.	9,35
Прибуток з 1 га вирощеного льону, грн.	4,15
Рентабельність вирощування льону, %	79,8
Рентабельність первинної переробки 1 т соломи (трести), %	6,2

Примітки: * — за даними ДПАД " Асканійське " Херсонської області;
 ** — за даними ВАТ "Цюрупинський целюлозно-паперовий завод" встановлено, виходячи з розрахунку рентабельності виробництва картонного паперу у 20%;
 *** — за даними ВАТ "Старосамбірський льонокомбінат" Львівської області.

олійного, реалізацію його насіння і соломи. Поряд з цим, відмічається низька ефективність виробництва з первинної переробки льоносоломи (трести), що є однією з причин вкрай низьких темпів відновлення цього виробництва. Невисокий показник рентабельності первинної переробки льону може підвищитися за рахунок перерозподілу доходів у інтеграційному об'єднанні сільгосптоваровиробників і переробників. Додатковим резервом підвищення рентабельності переробного виробництва може бути його диверсифікація, націленість на випуск різноманітних видів кінцевої продукції з льону для споживачів різних галузей господарства України і зарубіжжя.

Література:

1. Дідух В.Ф. Льонарство в Україні має бути обов'язково відроджено / В.Ф. Дідух, О.В. Голій, С.Ф. Бабарика, А.С. Суховецький // Легка промисловість. — 2009. — № 3. — С. 8—9.
2. Сай В.А. Перспективи вирощування льону олійного на Волині / В.А. Сай, В.Ф. Дідух, І.В. Тараймович // Легка промисловість. — 2009. — № 3. — С. 10—11.
3. Паливода О.М. Перспективи розвитку льонарства України на основі формування територіально-виробничих кластерів / Паливода О.М. // Легка промисловість. — 2009. — № 4. — с. 29—31.
4. Чурсіна Л.А. Сучасні напрямки реструктуризації асортименту льоновмісних виробів / Л.А. Чурсіна, Т.О. Кузьміна, Г.А. Тіхосова // Легка промисловість. — 2010. — № 1. — с. 46—48.
5. Пропозиції щодо розширення посівних площ льону-кудряшу (олійного) // Лист Мінагрополітики України від 30 жовтня 2009 року, № 37-13-1-12/20068.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2011